

Επιστήμη και Υπεροψία

Πέτρος Παναγιωτόπουλος, Επ. Καθηγητής Θεολογικής Σχολής ΑΠΘ

Κάποιες φορές, το αντικείμενο της επιστημονικής μελέτης δημιουργεί στους επιστήμονες την εντύπωση ότι είναι σε θέση να κατανοήσουν την πορεία των μελλοντικών πραγμάτων. Όπως αναφέραμε και πιο πάνω, αυτό είναι σ' ένα βαθμό εύλογο. Από εκεί και πέρα όμως, η αίσθηση που δημιουργεί ότι ο ανθρώπινος νους μπορεί να κατανοήσει οποιαδήποτε πραγματικότητα του κόσμου που τον περιβάλλει, δημιουργεί την ψευδαίσθηση της παντογνωσίας και κατ' επέκταση της ανθρώπινης παντοδυναμίας. Η γνώση που αποκτά ο άνθρωπος σε κάποιο τμήμα της πραγματικότητας του γεννά την εντύπωση ότι είναι ικανός να κατανοήσει οποιαδήποτε πλευρά της [\[1\]](#).

Μια άλλη πηγή αλαζονείας αποτελεί και ο βαθμός βεβαιότητας της ισχύος του γνωστικού περιεχομένου ενός επιστημονικού κλάδου. Αν στις φυσικές επιστήμες έχει γίνει πλέον αποδεκτό ότι η προσέγγιση της φυσικής πραγματικότητας είναι πιθανό να είναι ατελής και επομένως υπόκειται στο ενδεχόμενο αναθεωρήσεων (π.χ. στην περίπτωση ανακάλυψης ενός νέου πειράματος που ανατρέπει τα γνωστά μέχρι τότε στοιχεία), δε συμβαίνει το ίδιο στα Μαθηματικά, όπου κυριαρχεί η αίσθηση της ανακάλυψης και διατύπωσης αιώνιων αληθειών. Γι' αυτό και η ιστορία των Μαθηματικών είναι πλούσια σε παραδείγματα ιδεολογικών ερμηνευτικών προσεγγίσεων.

Μία χαρακτηριστική περίπτωση, ειδικότερα, είναι αυτή της «φυσικής εσχατολογίας». Η έννοια αυτή διατυπώθηκε από το φυσικό F.

Dyson, ο οποίος το 1979 υποστήριζε ότι η ζωή είναι ένα είδος τεχνητής νοημοσύνης, η οποία σε ένα ανοιχτό Σύμπαν θα βρει τρόπο για τη συνέχισή της[2]. Την ιδέα αυτή προεξέτειναν μια δεκαετία αργότερα και στην περίπτωση ενός κλειστού Σύμπαντος οι συνάδελφοί του F. Tipler και D. Barrow, εισηγητές αμφότεροι της λεγόμενης «Τελικής Ανθρωπικής Αρχής» (για την οποία θα κάνουμε λόγο παρακάτω). Υπό την επιρροή του Γερμανού Προτεστάντη θεολόγου W. Rannenberg (γενν. 1928) και σε ένα βαθμό του Ρωμαιοκαθολικού ιερέα και επιστήμονα P. Teilhard de Chardin (1881-1955)[3], η «φυσική εσχατολογία» τους επιχειρεί να γίνει το πεδίο στο οποίο η επιστήμη της Κοσμολογίας θα μπορούσε να χρησιμεύσει ως βάση για την κατανόηση του Θεού, της ανάστασης των νεκρών και της αθανασίας.

Οι απόψεις τους αποτελούν μια απόπειρα επιστημονικής ενίσχυσης της θρησκείας, καθώς θεωρούν ανεπαρκή την εικόνα του Δημιουργού και προσπαθούν να την αντικαταστήσουν με την έννοια ενός «φυσικού θεού» που δρα μέσω καθορισμένων διαδικασιών[4].

Παραπομπές.

[1] Βλ. π. Γεωργίου Αναγνωστόπουλου, «Η λειτουργία της επιστημονικής έρευνας και η λειτουργική γνωσιολογία», Πρακτικά Διεθνούς Επιστημονικού Συνεδρίου Ιεράς Συνόδου της Εκκλησίας της Ελλάδος, Επιστήμες, τεχνολογίες αιχμής και Ορθοδοξία, (Αθήνα, 4 – 8 Οκτωβρίου 2000), Αθήνα 2002, σ. 111.

[2] Ο F. Dyson επέμενε στην απόδοση ευφυΐας σε υλικά συστήματα και την απόδοση σχεδόν απόλυτης εμπιστοσύνης στις δυνατότητες της επιστήμης. Τις κυριότερες βάσεις των απόψεών του είχε δανειστεί, όπως δήλωνε ο ίδιος, από το έργο του ερευνητή J.D. Bernal (1901-1971). Ο τελευταίος στο έργο του *The World, the Flesh and the Devil: An Enquiry into the Future of the Three Enemies of the Rational Soul* (Indiana University Press, Bloomington 1929) διακήρυττε πως χάρη στην επιστήμη η ανθρωπότητα μπορεί να νικήσει τους τρεις μεγάλους εχθρούς της:

α) τον κόσμο, δηλαδή τις πλημμύρες, τους λιμούς και τις κλιματικές αλλαγές, β) τη σάρκα, δηλαδή τις ασθένειες και τις γεροντικές αναπηρίες, και

γ) το διάβολο, δηλαδή τα σκοτεινά παράλογα πάθη που οδηγούν τα λογικά όντα σε συγκρούσεις και καταστροφές. Πίστευε ακόμη ότι η τεχνολογική εξέλιξη της ανθρωπότητας θα μπορούσε να φτάσει σε τέτοιο σημείο ώστε η ζωή να μπορέσει να συνεχιστεί «εξαϋλωμένη» και δίχως να βασίζεται σε οργανική ύλη, δηλαδή με τη μορφή σωματιδίων που κινούνται στο διάστημα, καταναλώνοντας ελάχιστη ενέργεια και χωρίς να απειλούνται πλέον από καταστροφές. Στην προοπτική των Dyson – Bernal, το Σύμπαν υφίσταται αιώνια, ως «χρόνος δίχως τέλος», βλ. Νικολαΐδη Αργύρη, «Εισαγωγή» στο: Νικολαΐδη Αργύρη (επιμ.), Ο Κόσμος στην Επιστήμη και τη Θρησκεία: Διάλογος ανάμεσα στη σύγχρονη Επιστήμη και την Ορθόδοξη Παράδοση, εκδ. Αδελφών Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 2008, σ. 6, Πράντζου Νίκου, «Εσχατολογία: Το μέλλον του Σύμπαντος», ό.π., σ. 41-2. Για μια αντίστοιχα αισιόδοξη θεώρηση της συνέχισης της ζωής σε αμιγώς γήινο πλαίσιο, βλ. Λιγομενίδη Πάνου, «Νοημοσύνη σε ανθρώπους και μηχανές», ό.π., σ. 146.

[3] Για τον T. de Chardin ο πνευματικός κόσμος αυξάνει την κοσμική διάνοια, σύμφωνα με το σχέδιο της θείας οικονομίας, μέχρι ένα τελικό «σημείο Ωμέγα», στο οποίο η ευφυΐα του κόσμου ταυτίζεται με το πνεύμα του Θεού, βλ. Teilhard de Chardin Pierre, *The Phenomenon of Man*, Harper Perennial Modern Thought, New York 2008, σ. 257 κ.ε. Πρβλ. Πράντζου Νίκου, «Εσχατολογία: Το μέλλον του Σύμπαντος», ό.π., σ. 19.

[4] Βλ. Barrow John – Tipler Frank, *The Anthropic Cosmological Principle*, Oxford University Press, Oxford 1986, σ. 658-9, Polkinghorne John, *Επιστήμη ή Θεός;*, μετ. Θ. Γραμμένου, εκδ. Π. Τραυλός – Ε. Κωσταράκη, Αθήνα 1997, σ. 131-3, Tipler Frank, *The Physics of Immortality: Modern Cosmology, God, and the Resurrection of the Dead*, Doubleday, New York 1994, Worthing Mark William, *God, Creation, and Contemporary Physics*, Augsburg Fortress, Minneapolis 1996, Russell Robert, «Cosmology and Eschatology: The Implications of Tipler’s “Omega Point” Theory to Pannenberg’s Theological Program», στο Albright Carol Rausch – Haugen Joel (ed.), *Beginning with the End: God, Science, and Wolfhart Pannenberg*, Carus Publs. Co., Peru Il. 1997, σ. 195-216, Walls Jerry, *The Oxford Handbook of Eschatology*, Oxford University Press, Oxford 2008, σ. 567-8, 572, 579.